

Срби Славоније у „Државној власти” и „Унутрашњој управи” за време диктатуре

Апстракт: У чланку се анализира национална заступљеност чиновника у Славонији у време диктатуре краља Александра. Проверава се теза о „Великосрпској хегемонији”.

Историографија Југославије и њених појединих административних јединица или бивших „историјских земаља” потпуно је занемаривала истраживање структуре и органа носилаца власти, центара политичке моћи како на локалном тако и на нивоу централних установа. Управни апарат државе нам је до сада остао затамњен, његова национална и социјална структура непозната и тако смо лишени могућности дубљег понирања у друштвене токове њене историје. Посебно је то важно с обзиром на одржавање старих и стварање нових стереотипа и искривљене историјске свести, а аутентични извори постојали су и били доступни за употребу како савременим политичарима и аналитичарима друштва тако и потоњим историчарима. Првенствено се то односи на националну (верску) и социјалну структуру друштва у области носилаца власти у Југославији. Југословенска држава била је у том погледу модерна европска држава која је настојала да се разним врстама публикација представи свету и покаже своја достигнућа. Зато смо ми и посегнули управо за тим изворима – савременим сведочанствима из којих се може реконструисати готово потпуна слика ових структурних државних елемената (Алманаси Краљевине Југославије, Статистички годишњаци Краљевине Југославије, дефинитивна и службена статистика о попису становништва, пригодне публикације о устројству управног апарата, нормативни акти објављени у *Службеним новинама*, штампа итд.).

Историјско подручје Славоније и њених житеља Срба, узели смо због три разлога: 1) што се у наведеним изворима носиоци органа власти наводе поименично и по верској припадности, а што, опет, омогућава њихово „национално препознавање” и то таксативно по самоуправним градовима и по срезовима, 2) што је Славонија изразито мултиетничка средина у којој су живели, осим већинског хрватског становништва и Срби са знатним процентом учешћа, готово четвртина становништва, који су у каснијим временима

доживели трагичан крај и коначан нестанак са овог подручја и 3) што је ово раздобље обележено радикалним политичким променама у земљи – завођењем војно-монархистичке диктатуре, увођењем интегралног југословенства и стварањем сепаратистичког хрватског усташког покрета. Из тих чињеница савремени политички покрети и каснија историографија изнедрили су читав низ погубних стереотипа: о „монархофашистичкој диктатури”, „великосрпском хегемонизму”, „Југославији као тамници народа” итд. А управо проучавање центара моћи, носилаца власти и њене националне структуре, па било и на микроисторијском плану, може да укаже на емпиријски тачне показатеље и корективе таквих стереотипа.

Завођењем војно-монархистичке диктатуре укинута је и подела земље на дотадашње административне „самоуправне области” (33) и „државна власт” и „унутрашња управа” строго су централизоване са снажном промоцијом интегралног југословенства. Нова власт у центру моћи ослонила се на војску и монарха, а у новим административним јединицама – бановинама – на органе „државне власти” и „унутрашње управе” који су били регулисани посебним „Законом о Унутрашњој управи” који је донет 19. јуна 1929. године, с четири измене и допуне у текућој и 1930. години.

Првенствено се то односило на устројство Министарства унутрашњих послова, које је тим законом нормативно проглашено за „врховно надлештво за унутрашњу управу”, тј. за „све послове око организовања управних власти”, „врховно вођство” и „врховни надзор над управним властима”. Општа државна и унутрашња управа спроводила се „по бановинама, срезовима и општинама”, те „самоуправним градовима” и она је била „по правилу државна власт унутрашње управе, којима су додељени за поједине управне гране стручни органи”, а који су, уједно, били и под њеним надзором. У границама „самоуправне власти” остали су само „градски начелници” и „све општине”. Не треба посебно наглашавати да су све те органе постављали виши органи декретом и да нису били изборни.

По Закону су „старешине општинских управних власти” вршиле послове из тачно прописаног делокруга самостално и за њих су „лично одговарале”. Као „помоћни орган државне власти унутрашње управе, за одржавање јавног реда и мира и чување јавних интереса постоји жандармерија”, која је „саставни део војске сталног кадра”. На челу бановине налазио се бан и краљевска банска управа као опште „управно надлештво”, а на челу среза „срески начелник као управна власт под надзором Бана”. Срески начелник је уједно био „представник владе у срезу”. Посебна улога дата је полицији – „државне месне полицијске власти су установе унутрашње управе” са управником полиције на челу или „предстојником градске полиције” у граду, а по потреби у општинама се постављао „полицијски референт” или „градски капетан”.

Службеници или „политичко-управни чиновници” су били постављани од виших власти да „врше политичко-управну службу код државних власти унутрашње управе”. „Политичко-управни чиновник” је могао да буде само држављанин Краљевине Југославије „који је као редовни слушалац свршио правни факултет и положио прописане испите”. Свим чиновницима ресора Министарства унутрашњих послова било је забрањено „свако испољавање партијске припадности и партијско деловање...”.

Краљевска банска управа се састојала од општег одељења, управног одељења, пољопривредног одељења, просветног одељења, техничког одељења, одељења за социјалну политику и народно здравље, финансијског одељења и одељења за трговину, обрт и индустрију. По тој структури, али у нешто концентрисаном обиму, били су именовани и референти и заменици средњег начелника по срезовима. Решењем Министарства унутрашњих послова од 23. октобра 1929. године били су установљени и „окружни инспекторати“ који су се старали „о пословима јавне безбедности“, с тим што је окружни инспектор био дужан да издаје наређење о чувању јавне безбедности, вршењу надзора „над радом власти и органа опште управе“, а извештаје је редовно морао да прослеђује Бану. За Славонију је „окружни инспекторат“ био смештен у Осиеку.

Савска бановина је формирана административно спајањем Осјечке и Загребачке области и дела Приморско-крајишке области. Заузимала је површину највећег дела бивше „Краљевине Хрватске и Славоније“ из хабзбуршког доба. Простирала се на 37.100 км², што је било 14,90% целокупне државне територије. Имала је три окружна инспектората, 66 политичких срезова, 16 самоуправних градова и 486 самоуправних општина. Према попису становништва од 1931. године, Савска бановина је имала 2.704.383 становника, од тога је било 517.191 или 19% „православне вероисповести“ – Срба.

Славонија је заузимала трећину територије Савске бановине – имала је 12.550 км² – али је по броју становништва била нешто испод четвртине – 764.045. Срба је било 184.584 или 24,30%. Део Славоније, срез Винковци, Жупања и део среза Вуковар били су у саставу Дринске бановине.

Први бан Савске бановине био је Хрват др Јосип Шиловић (9. октобар 1929 – 10. јануар 1931), а помоћник бана Србин Сава М. Стојановић (12. октобар 1929 – 10. јануар 1931). Други бан је такође био Хрват – др Иво Перовић (10. јануар 1931 – 16. октобар 1934) а помоћник Србин др Стеван Хади (10. јануар 1931 – 16. октобар 1934). Од 1934. године, после погибије краља Александра и именовања др Иве Перовића за једног од три краљевска намесника, био је до половине 1936. године бан Савске бановине такође Хрват др Марко Костренчић. Краљевска банска управа састојала се од 96 начелника, инспектора, предстојника стручних савета, окружних инспектора, управника и старешина полиције. Од тога је био 21 Србин или 22%, што је за 3% више од учешћа Срба у структури становништва Савске бановине. Ако томе додамо и три помоћника бана, онда можемо да констатујемо да је учешће Срба у „државној власти“ Савске бановине било значајно, али пошто нису заузимали места извршних носилаца власти, наведена стереотипна слика о хегемонији била је излишна. Ту слику стереотипа не може потпуно да оправда ни чињеница да је бана постављао краљ, а остале носиоце „државне власти“ бан и да су сви они били присталице новог режима и идеологије стога што су сви они били политичари и државници из Савске бановине и нису довођени носиоци власти из Србије. То се најбоље може видети из састава Банског вијећа.

Банско вијеће Савске бановине састојало се од 85 именованих вијећника, већ познатих сталешких или бивших политичких представника из самоуправних градова и срезова. Из Славоније је био 21 вијећник у Бановинском вијећу Савске бановине и 5 вијећника у Банском вијећу Дринске бановине. Вијећници из самоуправних градова Славоније у Бановинском вијећу Савске бановине били

су Ђура Шимић, предузимач из Славонског Брода, Мата Павелић, трговац из Вировитице, Роберт Вилхајм, велетрговац, Милутин Димитријевић, трговац и др Вјекослав Хенгл, адвокат – сви из Осиека – и инжењер Милан Чудић, председник општине Славонска Пожега. У Бановинском вијећу Дринске бановине из самоуправних градова Славоније били су др М. Новосел, жупник у пензији из Винковаца и Ј. Шел, инжењер из Вуковара. Будући да је Нова Градишка добила статус самоуправног града крајем 1930. године, вероватно је именован и њен вијећник у Бановинском вијећу у Загребу, али немамо за то поуздан извор. Укупно је било 9 вијећника из самоуправних градова Славоније, од тога 2 Србина.

Вијећници у Бановинском вијећу Савске бановине именовани из срезова Славоније били су: Тома Ковачевић, поседник и председник општине Сибињ за срез Славонски Брод, Рикард Крајцер, обртник из Сирача за срез Дарувар, Јозо Мароковић, тежак из Славине за срез Доњи Михаолац, др Иван Кенфела, јавни биљежник из Ђакова, Тома Војковић, тежак из Клокочевца за срез Гарешница, Раде Спајић, економ из Велике Борне за срез Грубишно Поље, П. Поп, шумарски саветник за срез Нашице, Андрија Берић, посједник за срез Нова Градишка, Карла Ковачевић, ратар из Јазовице за срез Новска, Војин Мандић, тежак из Даља за срез Осиек, Миленко Марковић, адвокат за срез Пакрац, Славко Томић, трговац за срез Славонска Пожега, Фрањо Штол, тежак из Горње Буквице за срез Подравска Слатина, Фабијан Павошевић, тежак из Ивановца за срез Валпово, М. Каладаћ, економ из Градине за срез Вировитица. У Банском вијећу Дринске бановине из Славоније били су следећи вијећници из срезова: Мартин Митровић, тежак из Отока за срез Винковци, Мато Бабогредац, тежак из Бошњака за срез Жупања и Василије Ајдуковић, тежак из Борова за срез Вуковар. Укупно из срезова Славоније у Банским вијећима Савске и Дринске бановине било је 18 вијећника, а са вијећницима из самоуправних градова 27 – укључивши и град Нова Градишка од 1931. године.

Добри познаваоци историје Краљевине СХС могу одмах да примете да је у Банским вијећима било неколико чланова из најужег вођства Хрватске сељачке странке – Карла Ковачевић, др Иван Кенфела, Тома Ковачевић, те неколико локалних функционера – Славко Томић, Фрањо Штол, Андрија Берић, Мато Бабогредац итд. Иако су политичке странке диктатуром биле забрањене, очигледно да се један део Хрватске сељачке странке није устручавао да уђе у највише структуре нове власти. Било је то у складу с одређењем председника странке Влатка Мачека да је диктатуром „лајбек раскопчан“ и да се излаз из кризе може пронаћи у новим институцијама власти за решавање „хрватског питања“.

Занимљива је социјална структура вијећника из Славоније у Бановинском вијећу и Савске и Дринске бановине. Највише је било тежака – 9, затим трговаца – 5, што је указивало на настојање да се диктатура „приближи народу без посредника политичких странака“. По двојица су били адвокати, економисти, посједници, инжењери, чиновници, обртници и један свештеник у пензији. Сви су они били у огромној већини из виших и средњих слојева друштва. Срба вијећника је било 6 или 22%, а Хрвата 21 или 78%, што је било у несразмери према националној структури становништва Славоније (24,30% Срба и 69% Хрвата). Представника националних мањина није било ни у једном Бановинском вијећу

иако су чинили 6,70% становништва Славоније (најбројнији су били Немци, Мађари, Чехословаци, Јевреји итд.). Ништа боље није било ни у разним бановинским одељењима, на пример, код најбројнијег чиновништва бановинске „унутрашње управе”: Одељењу за просвету. На челу „бановинских школских одбора” и „градских и средњих школских надзорника” било је 63, од тога 14 Срба или 22%. Укупно носилаца „државне власти” на нивоу Бановине било је 248, од тога 49 Срба или 18%, што је било мање од процента заступљености Срба у структури становништва Бановине (19%).

Становништво Славоније, по дефинитивним резултатима пописа становништва из 1931. године износило је 764.045 житеља, од тога је Срба било 184.584 или 24,30%, Хрвата 69%, а националних мањина 6,70%. Највећи срезови у Славонији, уједно најразвијенији, били су Осиек (срез 33.514 становника, а град 40.337 становника), затим Славонски Брод (срез 52.863 становника, а град 13.776 становника), Славонска Пожега (срез 52.920 становника, а град 7.125 становника), Нова Градишка (срез 52.088 становника, а град 4.218 становника), Ђаково (срез 52.941 становника) итд.

Највећи број Срба имао је срез Пакрац – 20.915 или 51%, затим срез Слатина – 20.232 или 48%, срез и град Славонска Пожега 13.893 итд. Занимљиво је истаћи да је од шест „самоуправних градова” то значи у урбаним срединама, највише Срба било настањено у Осиеку – 5.884, затим Винковцима – 2.080, Славонском Броду – 1.824 и Новој Градишци – 1.020. Најмање Срба било је у градовима Вировитица – 405 и Славонска Пожега – 865. Пошто је попис вршен по вероисповестима, готово је немогуће реконструисати заступљеност осталих националности, мада знамо из посредних извора да су најбројнији били Немци – око 50.000, затим Мађари – око 20.000, Чехословаци и Јевреји по 6.000 итд. – укупно 6,70%.

У „унутрашњој управи” Славоније по различитим секторима и одељењима стање је било разноврсно и бројчано различито: у грађевинско-техничким одељењима („одељцима”) у Пакрацу, Славонској Пожеги и Осиеку од три шефа ниједан није био Србин; у пољопривредним установама – одељцима, државним добрима и школама – у Осиеку, Славонској Пожеги, Славонском Броду, Дарувару, Новој Градишци, Слатини, Вировитици и Винковцима – од осам директора и предстојника био је само један Србин; у трговачким академијама, занатским школама различите струке (Осиек – 4, Дарувар – 2, Славонски Брод, Нова Градишка, Пакрац, Славонска Пожега) од 10 директора био је само један Србин; у установама здравства (Осиек – 3, Славонски Брод – 3, Вировитица – 3, Нова Градишка – 2, Славонска Пожега – 2, Пакрац – 2, Винковци – 2, Валпово, Ђаково и Липик) од 20 директора и предстојника била су само 2 Србина; у установама за социјално старање (Славонски Брод, Осиек – 2, Нашице и Винковци) од 5 шефова ниједан није био Србин; у саобраћајним дирекцијама и капетанијама (Осиек – 2, Славонски Брод, Доњи Михољац, Далњ, Винковци) од 6 шефова ниједан није био Србин; у 21 пошти на подручју Славоније од 21 управитеља само 2 су били Срби; од 13 градских и основношколских надзорника било је 5 Срба. Укупно од 86 директора, управитеља, шефова и престојника у „унутрашњој управи” по различитим секторима у Славонији, било је свега 11 Срба или само 12,80% што је за више од 11% мање од заступљености Срба у укупном броју становништва.

У „самоуправним градовима” Славоније стање носилаца „државне власти” и „унутрашње управе” по евиденцији из 1931. године било је следеће: 1) градски начелник Славонског Брода био је Хрват Венделин Ђањешкић, а од 7 тајника и тзв. вишег особља задужених за различите секторе (шефови градског уреда, градски ризик, шеф благајне, шеф рачуноводства, технички саветник, градски ветеринар, „управитељ градских даћа” итд.) било је 6 Хрвата и један Чехословак. У „градском заступству” од 24 „заступника” била су 22 Хрвата, један Србин и један Немац; 2) градски начелник Осиека био је Хрват Вјекослав Хенгл, а од 12 шефова у „вишем особљу” било је 10 Хрвата, један Србин и један Јеврејин. „Градско заступство” бројало је 40 чланова, од тога 34 Хрвата, 3 Србина и по један Мађар, Немац и Јеврејин; 3) градски начелник Славонске Пожеге био је Србин, инжењер Милан Чудић, а од 6 шефова „вишег особља” 3 Хрвата и по један Србин, Немац и Јеврејин. Градско заступство имало је 24 члана, од тога 18 Хрвата, 3 Србина, 2 Немца и једног Јеврејина; 4) градски начелник Вировитице био је Хрват Мато Секулић, а од 7 шефова „вишег особља” било је 6 Хрвата и један Јеврејин. За „градско заступство” у изворима нема података ни о броју нити националној структури; 5) градски начелник Винковаца био је Србин др Пајо Шумановац, а сва 4 шефа „вишег особља” били су Хрвати. Од 24 члана „градског заступства” била су 22 Хрвата и по један Србин и Немац; 6) за Нову Градишку, која је у децембру 1930. године добила статус „самоуправног града” немамо података, али се национална структура вероватно уклапала као и код осталих градова.

Уочљиво је да су од 6 начелника „самоуправних градова” двојица били Срби као носиоци „државне власти” и то у оним градовима где је српско становништво било у изразитој мањини, а маргинализовани су били у органима „унутрашње управе” у свим градовима. Тако, као шефови, тајници и заменици у статусу „вишег особља” од укупно 43 било је 7 Срба или 16%, 4 Немца, 3 Јеврејина и 2 Чехословака. Још горе стање је било у „градским заступствима” – од 1260 заступника било је свега 12 Срба или 9%, 5 Немаца, 3 Јеврејина, 2 Чехословака и један Мађар. Приметна је солидна заступљеност националних мањина.

Та тежња маргинализације Срба је у „државној власти” по срезовима била још израженија. Срески начелник среза Славонски Брод био је Хрват Јосип Корда, а од 6 заменика и референата био је један Србин и један Чехословак. У срезу Дарувар срески начелник је био Хрват Мато Мишулин, а од 7 заменика био је један Немац и један Чехословак. У срезу Доњи Михољац срески начелник је био Хрват Иван Аничин, док је од 7 заменика и референата био само један Немац. Срески начелник среза Ђаково био је Хрват Милан Десантић, а од 7 заменика и референата били су по један Немац и Мађар, а у срезу Гарешница срески начелник био је Иво Натер, а од 5 заменика и референата био је само један Немац. У срезу Грубишно Поље, где је био висок постотак српског становништва, срески начелник био је Мађар Ласко Ершег, а од 5 заменика и референата сви су били Хрвати.

По површини у другом највећем срезу у Славонији – Нашицама (993 км²) – срески начелник био је Хрват Ђуро Родић, док је од 5 заменика и референата био само један Србин. Срески начелник среза Нова Градишка био је Хрват Рудолф Муждека, а свих 5 заменика и референата били су исто Хрвати. У срезу Новска срески начелник био је Хрват Виктор Шипуш, а од 5 заменика и

референата био је само један Србин. У једном од најмањих срезова у Славонији – Осијек (468 км²) срески начелник био је Хрват Анте Шибеник, а од 7 заменика и референата био је по један Србин и Немац. У срезу Пакрац, с већинским српским становништвом, срески начелник био је Србин Милош Плећаш, а од 5 заменика и референата били су по један Србин и Јеврејин. У највећем срезу у Славонији – Славонска Пожега (1.069 км²) – срески начелник је био Хрват Фрањо Штамбук, а од 8 заменика и референата сви су били Хрвати. Срески начелник среза Слатина био је Хрват Ловро Камовић, а од 6 заменика и референата био је само један Чехословак.

У најмањем срезу у Славонији – Валпову (366 км²) – срески начелник је био С. Богић, Хрват, а од 5 заменика и референата био је само један Србин. У Вировитичком срезу, начелник среза био је М. Марчетић, вероватно Хрват, а од 6 заменика и референата били су по један Јеврејин и Немац. Хрват је такође био срески начелник среза Винковци, Хрват Иван Витезовић, а од 4 позната референта био је само један Србин. И на крају срески начелник среза Жупања био је вероватно Хрват Ђ. Беш, а свих 5 заменика и референата били су Хрвати. Сваки срески начелник имао је једног заменика, а остало су били референти (шефови) по одређеним секторима друштвене и привредне делатности. Вероватно је та структура била саобразна потребама среза, али одступања у броју могу да укажу само на то да је он био примерен величини среза или су извори у том погледу мањкави и непрецизни.

Од 17 среских начелника као носилаца „државне власти” у Славонији био је један Србин и један Мађар. У „унутрашњој управи”, као заменици среског начелника и референти, било је до 1931. године постављено 96 руководећих чиновника. Од тога броја било је 6 Срба, 4 Немца, 2 Јеврејина и по један Мађар и Чехословак. То значи чак 86% Хрвата и само 14% осталих националности, од тога као најбројнија група – Срби – свега 6%. А њихова заступљеност у укупном броју становништва Славоније износила, како смо то већ неколико пута понављали, 24,30%, а Хрвата 69%. Томе треба додати начелника „окружног инспектората” у Осијеку, чије име нам је остало непознато, и 12 предстојника полицијских испостава на територији Славоније, чија имена су нам такође остала непозната. Са сигурношћу можемо да тврдимо да су она одражавала националну структуру осталих носилаца „државне власти” и „унутрашње управе” у Славонији.

Када се овом броју додају и носиоци „државне власти” и „унутрашње управе” у самоуправним градовима, с њиховим градским начелницима, тајницима, „вишем особљу” и члановима „градских заступстава” онда је у Славонији за време диктатуре био 321 представник новог државног управног апарата. Од тога је било 29 Срба или 9%, 13 Немаца, 8 Јевреја, 6 Чехословака и 3 Мађара. Хрвата је било 272 или 85% иако су у структури становништва Славоније чинили нешто више од 69%. Ништа више нису биле фаворизоване ни националне мањине са 7% заступљености иако оне у структури становништва 1931. године нису чиниле више од 6,40%.

Нешто повољнија била је укупна заступљеност Срба из Славоније ако узмемо у обзир и њихово присуство као носилаца „државне власти” у органима Савске бановине – тада је укупно свих носилаца „државне власти” и „унутрашње управе” било 423, а Срба из Славоније 54 или 12%, али и то је чак за половину

мање од постотка њихове заступљености у укупном броју становништва Славоније. Ти параметри сигурно нису једино мериторни за оцењивање улоге Срба из Славоније као носилаца „државне власти” и „унутрашње управе” – ако су се они налазили на челу центара државне моћи, онда је њихова улога била већа. Али видели смо из досадашњег излагања да то није био чест случај. Друга важна чињеница била је та да су то били све Срби из Славоније, значи Хрватске, а не и Срби доведени из Србије као носиоци власти. Отуда стереотип о „великосрпској хегемонији” и Југославији као „тамници хрватског народа” из овог микроистраживања не може да опстане чак ни за време диктатуре, када су били у политичком животу и каснијој историографији посебно злоупотребљавани. Иако су носиоци „државне власти” именовали централни органи власти у Београду и били привржени новом режиму, не може се избећи чињеница да су они управо у Савској бановини, па и читавој Хрватској, били у изнадпросечној већини Хрвати – од највиших центара моћи (банови) до носилаца власти у „унутрашњој управи”. У највишим центрима моћи налазили су се Хрвати из Славоније бивши чланови вођства или локални активисти Хрватске сељачке странке и угледни грађани средњих и виших слојева.

Међутим, не можемо да тврдимо да је у свим сферама друштвеног живота била тако изразита дискриминација Срба, која је долазила и из њихове велике аграрне заступљености и запуштености у високом образовању и стручној квалификованости. Али како онда протумачити управо показатеље где они нису били маргинализовани, на пример у броју студената на Загребачком свеучилишту. Постотак заступљености Срба је ту био изненађујуће висок. Према „Статистичком годишњаку Краљевине Југославије” за 1932. годину, у школској 1929/1930. години на Свеучилишту је било уписано укупно 4.508 студената, од тога 1.121 студент је био „православне вјероисповјести” (Срби) или чак 24,50%, што је било за 5,50% више од просека заступљености Срба у укупном становништву Савске бановине. Тај постотак се одржао и следећих година. Да ли узроке томе треба потражити у већој концентрацији богатијих српских породица у четири највећа града Савске бановине која су гравитирала према Загребачком свеучилишту? То су били сам Загреб с 13.279 Срба и Осијек, Карловци и Винковци у којима је живело још 10.529 Срба, који су се бавили трговином, банкарством, занатима и били знатно заступљени у војсци и жандармерији. Не сме се изоставити ни чињеница да су већим делом и студенти из Босанске и Книнске крајине гравитирали према Загребу. Ако томе додамо да је и економска криза условила већи прилив омладине у градове, будући да се испојила у првим годинама као аграрна криза у Југославији, онда можемо наћи неки рационални одговор. Међутим, већ у Високим школама број Срба студената није био већи од 10%, а у стручним (професионалним) школама чак ни 8%. Уз те показатеље можда треба тражити одговор о структури носилаца „државне власти” и томе што су то биле прве генерације школованих Срба у Хрватској у већем броју, али још без радног искуства и политичке промоције.

*Summary**Dorđe Stanković**Slavonia Serbs in State – and Local Government During Dictatorship*

During King Aleksandr's dictatorship, holders of „state authority” were appointed by the central government bodies in Belgrade and they were loyal to the new regime. In Slavonia – or Savska banovina, which was the administrative name of this region at the time – these officials were overwhelmingly Croats, at all levels, from the highest power centers (bans) to officials in local government. The highest positions were occupied by Croats from Slavonia, former leaders or local activists of the Croatian Peasant Party, which was disbanded under dictatorship, as all other political parties. Therefore, this micro reaserch shows that the stereotype about „Greater Serbian hegemony” and Yugoslavia as the „prison of the Croatian people” was untenable, even under dictatorship which was particularly abused in the political life and later historiography.

**ТЕОРИЈА
THEORY***Карл Казер*

УДК 316.72

**Културни преокрет у
историјским наукама****1. Нееротски троугао**

Историјске науке, њихове методе и теорије, увек су били између осталог и израз интереса и друштвене потребе за знањем. Пошто су институције, баш као и историјске науке, склоне пре стабилности него промени, понекад се јавља видљиви јаз између оправданих друштвених потреба за одговорима које историја треба да пружи, и спремности, односно могућности да се она заиста и пружи. Ако се историјске науке у потпуности одрекну овог захтева, биће и саме криве пред историјом.

Међутим, узајамни однос не постоји само између науке и друштва, него и између истраживача и историјских наука, као и између индивидуе и друштва. Ако говоримо о новим путевима ка историји оријентисаној науци о култури, морамо поћи од троугла друштво – индивидуа – наука.

Уколико приступимо краткој анализи овог троугла,¹ морамо поћи од промена које су се догодиле у последње три деценије. При том морамо узети у обзир посебно следеће четири друштвене тенденције:

1) Друштво је постало осетљивије према женама, екологији и тзв. „Трећем свету”. Из женског и еколошког покрета, као и из покрета Трећег света, родила се историја полова, женског покрета, човекове средине, а појавило се и интересовање за историју Југа света који познајемо.

2) Традиционалне форме живљења, као на пример породица, све више се доводе у питање. Људи губе интересовање за традиционалне форме удруживања, као што су држава, нација, синдикат, партије. Услед паралелног процеса индивидуализације и сингуларизације дошло је до образовања нових форми живљења и новог груписања: комуне, групе за самопомоћ, удружења лезбејки и хомосексуалаца који се боре за своја права. Одатле је настало ин-

¹ Види Gert Dressel, *Historische Anthropologie. Eine Einführung*, Wien-Köln-Weimar 1996, 279–313; Gert Dressel und Bernhard Rathmayr (Hg.), *Mensch – Gesellschaft – Wissenschaft. Versuche einer Reflexiven Historischen Anthropologie*, Innsbruck 1999.